

Kriz Sosyolojisi - Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz, yazar: Ali Öztürk

(Ankara: Kadim Yayıncılık, 2023) 214 sayfa, ISBN: 978-625-982-997-5

Aynur Tekke | 0000-0002- 5280-3169 | aynurtekke_ogr@kku.edu.tr

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye

ROR <https://ror.org/01zhwwf82>

Öz

Kriz sosyolojisi, toplumsal yapıları sarsan, etkileyen ve dönüştüren krizlerin doğasını, nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen bir disiplin olarak değerlendirilmektedir. Krizler, bireysel ve kolektif düzeyde değişimleri zorunlu kılan dinamik süreçleri temsil etmektedir. Toplumlar krizler yoluyla kendilerini yeniden inşa ederken kriz **süreci** kültürel, ekonomik ve politik bağlamlara göre farklılık gösterebilmektedir. Modern toplumlar, krizleri yalnızca bir tehdit olarak değil aynı zamanda yenilik ve dönüşüm için bir fırsat olarak da görmektedir. Bu noktada Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz adlı eserde ilgili hususlara odaklanılmaktadır. Bu çalışmada söz konusu eserin akademik bir perspektiften incelenmesi hedeflenmiştir. Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz, kriz olgusunun sosyolojik boyutlarını ve Batı merkezci yaklaşımın krizleri nasıl yönettiğini ele almaktadır. Çalışma, krizlerin tarihsel ve epistemolojik kökenlerini değerlendirmenin yanında modern toplumların kriz süreçlerini nasıl anlamlandırdığını tartışmaktadır. Batı'nın krizleri yönetme biçiminin tarihsel olarak nasıl şekillendiği ve bu yönetim biçiminin günümüzde nasıl bir çıkmaza girdiği analiz edilmektedir. Ek olarak krizlerin ekonomik, politik ve kültürel boyutları incelenerek, küresel sistem üzerindeki etkileri irdelenmektedir. Bu çerçevede, Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz kitabı, krizlerin bireysel ve toplumsal dönüşümlerde nasıl bir rol oynadığını ve gelecekte alternatif kriz yönetim modellerinin nasıl geliştirilebileceğini tartışan önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Kriz Sosyolojisi, Toplumsal Krizler, Batı Merkezilik, Modernite, Toplumsal Dönüşüm

Atıf Bilgisi

Tekke, Aynur. "Kriz Sosyolojisi - Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz, yazar: Ali Öztürk (Ankara: Kadim Yayıncılık, 2023), 214 Sayfa, ISBN: 978-625-982-997-5". *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 6/1 (Nisan 2025), 175-184.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.1.8>

Geliş Tarihi	19.02.2025
Kabul Tarihi	26.03.2025
Yayın Tarihi	15.04.2025

The Sociology of Crisis - Structural Problems of Western-Centrism and Crisis by Ali Öztürk

(Ankara: Kadim Publishing, 2023) 214 pages, ISBN: 978-625-982-997-5

Aynur Tekke | 0000-0002- 5280-3169 | aynurtekke_ogr@kku.edu.tr

Kırıkkale University, Graduate School of Social Sciences, Department of Sociology,
Kırıkkale, Türkiye

 <https://ror.org/01zhwwf82>

Abstract

Crisis sociology is regarded as a discipline that examines the nature, causes, and consequences of crises that shake, affect, and transform social structures. Crises represent dynamic processes that necessitate changes at the individual and collective level. While societies reconstruct themselves through crises, the crisis process may differ according to cultural, economic, and political contexts. Modern societies perceive crises not only as a threat but also as an opportunity for innovation and transformation. The present study aims to contribute to this discourse by offering an academic analysis of the relevant issues. *The Sociology of Crisis, Structural Problems of Western-Centrism and Crisis* explores the sociological dimensions of the crisis phenomenon and the manner in which the Western-centered approach manages crises. In addition to evaluating the historical and epistemological origins of crises, the study discusses how modern societies make sense of crisis processes. The study delves into the historical evolution of the West's crisis management approach, examining its impasses in the contemporary context. Additionally, it explores the economic, political, and cultural dimensions of crises and their ramifications on the global system. In this context, *The Sociology of Crisis, Structural Problems of Western-Centrism and Crisis* is regarded as a seminal source that explores the role of crises in individual and social transformations, as well as the potential for the development of alternative crisis management models in the future.

Keywords

The Sociology of Crisis, Social Crises, Western Centrism, Modernity, Social Transformation

Citation

Tekke, Aynur. "The Sociology of Crisis - Structural Problems of Western-Centrism and Crisis by Ali Öztürk (Ankara: Kadim Publishing, 2023), 214 pages, ISBN: 978-625-982-997-5". *Journal of Sociological Context* 6/1 (April 2025), 175-184.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.1.8>

Date of Submission 19.02.2025

Date of Acceptance 26.03.2025

Date of Publication 15.04.2025

Ali Öztürk'ün *Kriz Sosyolojisi* Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz adlı eseri, kriz olgusunu sosyolojik bir çerçevede ele alarak modern dünyada krizlerin toplumlar üzerindeki yansımalarını, bu yansımaların gelişim süreçlerini ve sonuçlarını çok boyutlu bir perspektifle analiz etmektedir. Yazar, krizlerin sadece ekonomik ya da siyasi niteliklere sahip olgular olmadığını aynı zamanda toplumsal dönüşümlerin de temel belirleyicileri arasında yer aldığını vurgulamaktadır. Birinci bölüm, kriz olgusuna kavramsal bir çerçeve sunarak, bu olguyu tarihsel süreç içinde değerlendirmek amacıyla “Kriz Sosyolojisine Giriş” başlığı altında ele alınmıştır. İkinci bölümde, kriz olgusu sosyoloji disiplini perspektifinden derinlemesine incelenmiş; sosyolojinin bilimsel bir disiplin olarak gelişiminden itibaren tanıklık ettiği krizler, farklı tarihsel kırılma noktaları çerçevesinde analiz edilmiştir. “Sosyoloji ve Batının Yapısal Sorunlarına Çözüm Arayışları” başlığını taşıyan bu bölümde, sistem krizleri ve Batı merkezilik de odak noktalarından biri olmuştur. Üçüncü bölüm, “Yeni Çözümün Dayanakları: Batı Merkeziliğinin Reddi” başlığı altında küreselleşmeye yönelik eleştirileri, bu eleştiriler bağlamında geliştirilen çözüm arayışlarını ve Doğu-Batı ayrımı tartışmalarını içermektedir. Bu bağlamda, Batı merkezci paradigmanın eleştirisi üzerinden yeni değerlendirmeler ortaya konulmaktadır.

Batı'nın dünya üzerindeki hâkimiyetini pekiştirdiği dönemden itibaren, toplumların her on yılda bir büyük bir krizle karşılaşılması olağan bir durum hâline gelmiştir. Batı merkezli paradigmanın yaşadığı teorik krizlerin, nesnel gerçekliklere dönüşüp dönüşmediği önemli ve dikkat edilmesi gereken bir inceleme konusu olarak öne çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinin ivme kazanmasıyla birlikte dünyanın daha hızlı ve daha küçük bir hâle gelmesi, krizlerin boyutunu, sıklığını, çeşitliliğini ve etkilerini artırmış beraberinde de değiştirmiştir. Çünkü küreselleşme olgusu, dünyayı şekillendirmeye aracılık eden kültürel, sosyal, politik pek çok unsuru kapsayan karmaşık bir fenomen olarak değerlendirilmektedir.¹ Günümüzde krizler yalnızca nicelik olarak artmamış, aynı zamanda çeşitlenerek farklı boyutlar da kazanmıştır. Kitapta günümüz dünyasının karşılaştığı farklı boyutlara sahip birçok kriz türü yer almaktadır. Bunlar; *medeniyetler krizi*, *ekonomik kriz*, *küresel kriz*, *kimlik krizi*, *uluslararası kriz*, *insanlık krizi*, *mali kriz*, *siyasal kriz*, *terör krizi* ve *modernleşme krizi*² şeklinde sıralanmıştır.

Sosyoloji, toplumların yaşadığı kriz süreçlerine dair tanımlamalar yapma ve çözüm önerileri geliştirme çabasını taşıyan bir disiplin olarak değerlendirilebilmektedir. Kriz olgusu, sosyoloji perspektifinin de ötesine geçerek yerleşik toplumsal yapılara ve kültürel

1 Shalmali Guttal, “Globalisation”. *Development in Practice* 17(4-5) (2007), 523.

2 Ali Öztürk, *Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz* (Ankara: Kadim Yayınları, 2023), 11.

sistemlere meydan okumakta ve toplumsal yaşama sirayet etmektedir.³ Dolayısıyla kriz olgusu da sosyolojinin doğuşunu tetikleyen temel unsurlardandır. Modern dönemde toplumsal yaşam içinde oluşan kaosa karşı düzen arayışı, en temel meselelerden biridir. İlgili meseleye sosyolojik perspektif sunan *Kriz Sosyolojisi*, Batı kültür ve uygarlığı arayışlarının yapısal kökenleri ile kriz olgusu arasındaki ilişkiyi anlamayı ve analiz etmeyi amaç edinmiştir.

Kriz Sosyolojisine Giriş başlıklı birinci bölümde sosyolojik bakış açısıyla bireyin toplumsal bir nitelik kazanması noktasında öncelikle çevre ile daha sonrasında ise farklı bireylerle kurduğu ilişkilerin etkili olduğu belirtilmektedir. Toplumların içine dahil olduğu değişim ve dönüşüm süreçlerinde bireyin kendini çevreden ayrı bir noktada konumlandırması, çevresini ve beraberinde de toplumu şekillendirme eylemlerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu şekillendirme süreçlerinde, bireyin farklı etkilere maruz kaldığı görülmektedir. Önemli şekillendiriciler arasında yer alan modern düşüncenin bu noktada bireye atfettiği anlamlar öne çıkmaktadır.

Krizin tarihsel süreçteki ilerleyişine bakıldığında pek çok noktada insan dışı olgularla yakından ilişkili olduğu görülürken modernleşme ile birlikte kriz, doğrudan insanın oluşturduğu ve baş etmesi gereken bir problem niteliği kazandığını belirten Öztürk, bu denli birey ile iç içe olan bir olgunun sosyoloji bilimi ekseninde ele alınmasının yararlı olduğu perspektifiyle değerlendirmesini sürdürmektedir. Fakat bu noktada krizi oluşturan bireyin krizle baş etmeye çalışırken daha farklı krizlerle yüzleşmek zorunda kaldığının da vurgulanmalıdır. İlgili hususa dikkat çeken Öztürk, Batı'nın krizle baş etme döngüsü içinde bir yandan krizden beslendiğini diğer yandan ise medeniyetine dair sorgulamalar yaptığını belirtmektedir. Öte yandan krizin ise bir süreklilik halinin mevcut olduğu da yine eserde yapılan vurgular arasındadır. Batı dünyası krizlerle beslenen ve bunlar üzerinden gelişimini sürdüren bir yapıya sahipken, krizlerin sürekliliği bu yapıyı sürekli bir sorgulama içinde bırakmaktadır.

Birinci bölümün alt başlıklarından olan *Sosyoloji Öncesi Batı: Tarihsel Süreç Bağlamında Batı Merkeziliği ve Kriz* kapsamında sosyoloji disiplininin doğuşunda etkili olan ve disiplin temellerinin dayandığı noktaları temsil eden olgular, sırasıyla Batının tarihsel süreci ve tarihsel dönemleri, sanayileşmenin varlığı ve Fransız Devrimi ile bütün bunların beraberinde getirdiği söylemler şeklinde ifade edilmektedir. Son dayanak noktasını oluşturan söylemlerin, bilimsellikle desteklendiği ve mevcut problemlere çözüm üretmek adına rol üstlendiği de belirtilmektedir. Batı'nın bu noktadaki tarihsel dönemlere dair yapmış olduğu sınıflandırmalar, karşılaşılan krizler ve krizlere karşı üretilen çözümlerle beraber şekillendiği vurgulanmaktadır.

Eserin ikinci bölümü olan *Sosyoloji ve Batının Yapısal Sorunlarına Çözüm Arayışları*'nda Sosyoloji disiplininin ortaya çıkış sürecinde etkili olan tarihsel süreçlerin yanında farklı sorulara aranan cevaplar da etkili olmuştur. Bu sorunlar eserde bilgi sorunu, toplum tanımlaması,

3 Touraine, *The Waning Sociological Image of Social Life*, 33.

toplumu tanıma ve analiz etme süreçleri olarak ifade edilmektedir. Batı'nın sahip olduğu ve yansıttığı tarihsel üstünlük algısı ile Doğu'yu denetim altına alma gayesi sosyolojinin gelişiminde belirleyici olmuş etkenlerdendir. Ancak sosyoloji disiplini zamanla kendi metodolojik esnekliğini ve dinamizmini muhafaza ederek bilimsel bir kimlik kazanmıştır. İlgili esneklik, sosyoloji disiplininin sürekli değişen ve dönüşen toplumsal yapıları anlamlandırma ve yorumlama yeteneğini pekiştirmesine aracılık etmiştir.

Batı merkezci düşüncenin sarsılışı ve modernitenin çıkmazını temsil etmek adına ikinci bölümün alt başlıklarından olan *Modernitenin Krizi: Batı Merkezçiliğin Krizi*'nde modernleşme süreçlerinin etkili olduğu ve sosyolojinin de gelişmeye devam ettiği süreçlerle birlikte Batı'nın dünya egemenliği iddiası yalnızca siyasal ve ekonomik araçlarla değil aynı zamanda felsefi, bilimsel ve kuramsal temeller üzerinden de meşrulaştırıldığına odaklanılmaktadır. Kitapta postmodernite yalnızca modernitenin bir eleştirisi olarak değil aynı zamanda onun sınırlarını belirgin hale getiren ve alternatif düşünme biçimlerine kapı aralayan bir zihinsel dönüşüm süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada ikinci bölümde yer alan Postmodernite ve Kültür Krizi: Batı Merkezci Mefkûrenin Parçalanmışlığı başlığında her ne kadar teknik düzeyde tartışmalara yol açsa da postmodern söylemin, toplumsal, kültürel ve ideolojik bağlamlarda derin etkilere yol açtığı irdelenmektedir. Bu doğrultuda postmodernite, farklı inanç sistemleri, değerler ve yaşam biçimlerine alan açarak çoğulcu bir düşünce dünyasının gelişimine katkı sunmasının yanında modernitenin epistemolojik ve politik dayanaklarını yeniden değerlendirme gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Öztürk, eserinde postmodern paradigmanın sağladığı bu yararı, modernitenin mevcut sınırlarını belirgin hale getirmesi olarak ifade etmektedir.⁴

Modernitenin Sonu: Batı Merkezçiliğinin Çıkmazı ile Batı'nın modern paradigması, evrensel hümanizmden uzaklaşarak küresel ölçekte bir şiddet ve belirsizlik düzeni inşa ettiğini ifade eden Öztürk, tarihin sonu ve medeniyetler çatışması gibi teorilerin, Batı merkezli düşüncenin krizini derinleştirirken, yeni dünya düzeninde kaosu bir yönetim biçimi olarak benimsenmesine de zemin hazırladığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Batı merkezli paradigmanın artık yalnızca siyasal ve ekonomik düzeyde değil ontolojik ve epistemolojik düzeyde de derin bir sorgulamanın ve yeniden değerlendirme ihtiyacının odağına yerleştiği söylenebilmektedir.

Eserin üçüncü bölümü olan *Yeni Çözümün Dayanakları: Batı Merkezçiliğinin Reddi*'nde Batı'nın, kültürel hakimiyetini sürdürmek adına krizleri sadece sürdürmekle kalmadığı aynı zamanda onları sistematik bir şekilde derinleştirerek kontrol mekanizmalarına dönüştürdüğü belirtilmektedir. Kimlik politikaları aracılığıyla parçalanmış teorileri yaygınlaştırarak alternatif oluşumların açığa çıkmasını engellemiş, küreselleşme söylemiyle de kendi merkeziliğini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Batı'nın izlemiş olduğu bu strateji, kaosu bir yönetim aracı haline getirirken, Batı'nın finansal, askeri ve teknolojik üstünlüğünü pekiştirmesine de zemin

4 Öztürk, *Kriz Sosyolojisi Batı Merkezçiliğin Yapısal Sorunları ve Kriz*, 107.

hazırlamıştır. Ancak ilgili model, sürdürülebilir bir model olmaktan ziyade yeni gerilimler ve krizler üreten kısır bir döngü oluşturmaktadır. Batı merkezli güç yapısının geleceği, bu kriz yönetim stratejisinin ne ölçüde sürdürülebileceğine ve küresel düzlemde nasıl bir karşılık bulacağına bağlı olarak şekillenecektir. Bu çerçevede küreselleşme, başlangıçta sınırları aşan serbest dolaşımın ve karşılıklı etkileşimin bir göstergesi olarak sunulsa da zamanla Batı merkezli bir güç stratejisine evrilmiştir.

Batı tarihi boyunca kriz ve kaos, yapısal bir gerçeklik olarak varlığını devam ettirmiştir. Öztürk'ün eserinde dikkat çektiği üzere faşizm gibi indirgemeci krizler, Batı'nın sosyal tasarımlarının sonuçları olarak ortaya çıkarken birçok sosyal facianın da bu ütopyalardan etkilendiği açıkça görülmektedir. Batı'nın cennet tasavvuru, zamanla cehennemi andıran bir gerçekliğe dönüşmüş durumdadır. Bunun değişim arzusunu hiçbir şeyden vazgeçmeden sürdürme çabasını oluşturduğu belirtilmelidir. Bauman'ın "düzen" ve "kaos" kavramları üzerinden ele aldığı bu süreç⁵, premodern dönemde sosyal farklılıkların doğal olarak algılanmasının kaos olarak değerlendirilmediğini gösterirken, teknik hamlelerin inandırıcılığını yitirmesi, sosyal bilimlerin içine dahil olduğu kaostun tetikleyicisi olmuştur. Doğu-Batı ayrımının tarih boyunca şekillenen dinamikleri, Batı'nın evrensellik iddiasıyla beraber geliştirmiş olduğu yaklaşımlarla asla çözülemez bir nitelik taşımaktadır. Batı'nın ortaya koyduğu modern kuramlar, kendi çıkarlarını gözetmekte ve Batı dışındaki toplumlara yol gösterme yeteneğinden yoksun kalmaktadır. Bu bağlamda Batılı bilinç, dünyayı ele geçirme arzusuyla şekillenirken, Batı merkeziliği de kendi içindeki var olan tartışmalarla beraber, Batı dışı toplumları sınıflandırma çabasına dönüştürmüştür. Batı dışındaki toplumların, Batı'nın oluşturmuş olduğu bu normları koşulsuz bir dayanak olarak kabul etmesi, onların kendilerini anlama süreçlerini karmaşık hale getirdiği Öztürk'ün dikkat çektiği noktalar arasındadır. Dolayısıyla bu tür bir iletişim ve etkileşim, her iki taraf arasında derinlemesine bir anlayış ve karşılıklı öğrenme süreci yerine çoğu zaman yüzeysel bir ilişkiye dönüşmektedir. Doğu'nun kendi imkanlarını keşfetmesi ve kendi özgün kimliğini inşa etmesi, Batı'nın sahip olduğu kurumsal ve düşünsel kalıpların ötesine geçmeyi gerektirmekte ve bu, yeni bir epistemolojik ve kültürel dönüşümün önünü açmaktadır.

Öztürk'ün eserin arka kapağına düşmüş olduğu nottan hareketle tehditler çağı olarak nitelendirdiği 21. yüzyılda, insanlığı savunacak bir hümanizma merkezinin yokluğunun derin bir boşluk ve belirsizlik yarattığı görülmektedir. Bu çalışmada incelenen Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz adlı eser, sosyolojik olguları ve süreçleri derinlemesine ele alması ve krizin çok boyutlu doğasını açıklama konusundaki yetkinliği ile dikkat çekmektedir. Eser, okuyuculara karmaşık sosyal dinamikleri anlaşılır bir dille sunarken, akademik katkı ve derinlikten de ödün vermemektedir. Öztürk, teorik çerçeveyi sağlam bir şekilde örneklerle destekleyerek, kriz olgusunu toplumsal, ekonomik ve politik açılardan incelemiş ve bu bağlamda güncel olaylarla da ilişkilendirmiştir. Dilinin akıcılığı ve üslubunun anlaşılabilirliği, geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesini

5 Bryant, *Liquid Modernity, Complexity and Turbulence*, 127.

sağlamakta, aynı zamanda akademik camiada önemli bir referans kaynağı olma niteliğini güçlendirmektedir. Bu bağlamda Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz eseri literatüre yapmış olduğu katkıyla krizin sosyolojik analizine yeni ve bir perspektif kazandırmaktadır.

Kaynakça | References

- Bryant, Antony. "Liquid Modernity, Complexity and Turbulence". *Theory, Culture & Society* 24 (2007), 127 - 135.
- Guttal, Shalmali. "Globalisation". *Development in Practice* 17(4-5) (2007), 523-531. <https://doi.org/10.1080/09614520701469492>
- Öztürk, Ali. *Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz*. Ankara: Kadim Yayınları, 2023.
- Touraine, Alain. "The Waning Sociological Image of Social Life", *International Journal of Comparative Sociology* 25(1-2) (1984), 33-44. <https://doi.org/10.1163/156854284X00034>